

Kriterieblad – Naturresurser i norra Sverige

1. Förklara begreppen:

a. Ekologisk hållbarhet

Ekologisk hållbarhet = att värna om och ta hand om miljön, jordens natur och ekosystem.

Ekologi handlar om allt levande i jordens natur. *Hållbarhet* handlar om att något inte ska gå sönder. Ekologisk hållbarhet är alltså ett sätt att hålla balans i naturen utan att det förstörs, se till att naturen kan återhämta sig och fortsätter att leva.

b. Social hållbarhet

Social hållbarhet = *Socialt* handlar om oss människor, tillsammans. Att ta hand om individer och grupper på ett sätt som skapar stabilitet i samhället.

Ett samhälle *utan* social hållbarhet har många olika typer av sociala problem, t.ex. kriminalitet och fattigdom. Exempel på sådant som skapar social hållbarhet är jämställdhet, rättvisa, fungerande rättsväsende och låg arbetslöshet.

c. Ekonomisk hållbarhet

Ekonomisk hållbarhet = *ekonomi* handlar om pengar och resurser. Ekonomi ska fungera i en utveckling som inte är negativa för natur och människor. Till exempel om all skog huggs ned får vi pengar men ingen natur kvar.

Dessa tre tillsammans, *ekologisk*, *social* och *ekonomisk* hållbarhet kallas tillsammans för **hållbar utveckling**. Vi tar de råvaror vi behöver, producerar det vi behöver utan att äventyra miljö, människans liv eller ekonomi.

2. Skogsbruk

Plantering

Trädplantor planteras, sätts i jorden där man avverkat skog och låter dem växa.

Gallring

Kriterieblad – Naturresurser i norra Sverige

Rensning, man tar bort träd och buskar av dålig kvalitet som växer för tätt, för att ge bättre förutsättning för de träd man vill behålla.

Slutavverkning (kalhygge)

När man tar bort alla träd på stora ytor. Träden avverkas för att tjäna pengar.

Monokultur

En typ av träd, planterade vid ett och samma tillfälle. Människan har styrt skogens utveckling.

Biologisk mångfald

En skog med flera olika sorters växtlighet och liv i varierande åldrar. Även flera sorters djur tycker om att vara i skogen.

Urskog

Orörd och gammal skog (skog som inte människan har påverkat), träd i olika åldrar och sorter, ofta ganska gamla träd blandat med unga. Stor variation på all sorts växtlighet.

Vad kan skog användas till?

- **Vilka produkter produceras med skog som råvara?**

Papper, virke till möbler eller hus, bränsle att elda med, energikälla.

- **Exempel på hur man kan använda skogen *på andra sätt än som råvara*?**

Man kan bygga ett vindskydd eller träkoja. Skogen renar luft och dämpar buller, rekreation (gå i skogen och mysa), turism, plocka bär, värna om djuren.

3. Gruvnäring

Dagbrott

Ett stort hål i marken där man bryter mineraler nära markytan ovan jord. De flesta nya gruvor börjar som dagbrott och kan senare bli *underjordsgruvor*, om det man letar efter går längre ned under jord.

Underjordsgruva

En gruva under jorden med ett nätverk av gångar och tunnlar. Man bryter mineraler långt under markytan.

Malm

Bergart med mycket metall, så det är ekonomiskt värt att bryta den.

Mineral

Gemensamt namn för allt som bryts i gruvor. Tex, järn, koppar, zink, bly och guld

- Vad bryts i svenska gruvor?

I svenska gruvor bryts framför allt järn, koppar, zink och bly men också silver, guld och s.k. sällsynta jordartsmetaller. Järnmalm står för ungefär hälften av den svenska produktionen i ton räknat. Sverige har varit ett viktigt gruvland i flera hundra år.

- Hur påverkas en gruvans närområde – människor, djur och natur?

Skog och annan växtlighet försvinner eller skadas runt omkring en ny gruva. Stora utsläpp som påverkar hela planeten sker i ett gruvområde. Giftigt avfall kan hamna i naturen och i sjöar, bäckar och hav.

Lokalbefolkning och urfolk drabbas av gruvorna. Det bullrar, dammar och skakar. Samernas renskötsel störs. De som bor nära en gruva eller större täkt får ofta allvarliga störningar av buller, skakningar och damm.

○ Fördelar: Ekonomi, material, samhällsutveckling

Gruvdrift ger mycket inkomster. Det är många som får jobb, ofta välbetalda. Jobb leder till att andra verksamheter på en ort kan växa, fler butiker, skolor, transporter. Samhället behöver metaller och andra mineraler för många viktiga produkter.

Kriterieblad – Naturresurser i norra Sverige

Gruvorna anses så viktiga att myndigheterna ofta tillåter stora utsläpp av tungmetaller och andra föroreningar, i högre grad än vad som sannolikt skulle tolereras från andra näringar.

4. Turismnäring

- Exempel på turistmål i norra Sverige

Jukkasjärvi och Icehotel, Piteå och havsbadet, summergames, Norrbottens kustlinje och skärgårdar, Riksgränsen, Abisko, Björkliden, Dundret i Gällivare, Jokkmokk, Harads och Treehotel, naturreservat nära Luleå, Storforsen utanför Älvsbyn. Midnattssol, norrsken, hundspann, skoter, isbrytare, slalom, after ski, mountainbike, fjällvandring, jakt och fiske, djur och natur.

- "Orörd natur"

Turismnäringen i norra Sverige bygger på är naturen. Många turister kommer hit från länder och områden som saknar "orörd natur". Det kan vara fjällen, älvarna, skogen Till exempel i nationalparker och naturskyddsområden.

- Ekoturism

En del av turistföretagen anstränger sig för att se till att deras verksamhet inte skadar naturen, för att kunna fortsätta locka med just detta, den orörda och naturliga naturen. Det sättet att bedriva verksamhet kallas ibland för ekoturism.

- Nationalpark, naturvårdsområde

Områden som staten bestämt ska skyddas från exploatering. Inom dessa områden får inga verksamheter påverka den ursprungliga naturen, mer än tillfälligt.

- Säsongsarbete

Arbete som utförs vid viss tid på året, en vintersäsong till exempel. Någon kanske jobbar som skidinstruktör.

Kriterieblad – Naturresurser i norra Sverige

- Hur kan andra intressen "krocka" med turism?

När flera parter inte är överens om vad marken skall användas till, vilka intressen som är värda att satsa på. Turism i skog och natur eller skogen som råvaror?

5. Samernas historia

- Urfolk/ursprungsbefolkning

Samerna kallas *urfolk* eller *ursprungsbefolkning*. Ett urfolk är ett folk med förfäder som bott i ett område innan det erövrats, *koloniserats*, av de som kommit efter.

För 10 000 år sedan – långt före vikingatiden eller början av den "svenska" historien – så befolkades norra Sverige.

- Sápmi

Det område i norra Sverige, norra Norge, norra Finland och norra Ryssland som sedan långt tillbaka befolkades av samer, dessa områden kallas Sápmi.

- Tvångskristnande, tvångsflyttningar

På 1600-talet tyckte staten att området där samerna levde kunde nyttjas bättre, dit skulle jordbrukare flytta, skogsbruk och gruvor startas. Samerna blev därför tvångsflyttade, de tvingades också att bli kristna, för det var alla andra i Sverige. Med tvång och våld förbjöds samernas gamla religion.

- Rasbiologiska institutet

I Rasbiologiska institutet jobbade forskare vid början av 1900-talet med att klassa och sortera människor i olika raser, samer var en ras till exempel.

- Sametinget

1993 beslöt riksdagen att bilda något som kallas för Samernas riksdag - Sametinget.

Sametinget arbetar för samernas rättigheter och med att bevara och utveckla den samiska kulturen.

6. Rennäringen

- **Varför är rennäringen så viktig för den samiska kulturen? Ekonomi, kultur, identitet.**

Ekonomi: Inkomst, man lever av djuren, kött, horn, renhud kan säljas. Slöjdföremål ger också viss inkomst till exempel knivar, bälten, smycken.

Kultur: Gemenskap, tradition, stolthet över sitt ursprung och identitet, rättigheter.

- **Naturbete**

Det som växer naturligt och som renarna föredrar att äta är lav och mossa. Det naturliga betet växer vilt och återkommer år efter år. På så sätt måste renarna flyttas över året för att få i sig så mycket som möjligt med mat.

- **Hur kan andra intressen "krocka" med rennäringen?**

Olika aktörer har olika intressen för mark och vatten. Eftersom det i flera hundra år också bott andra människor än samer i vissa områden hävdar de att de också har rätt till marker och vatten för jakt och fiske till exempel. Andra intressen än turism, vägbyggen, vindkraft, gruvor, skogsbruk. Rennäringen kan störas av annan verksamhet.

7. Extrafråga, fundera på:

Koppla begreppen ekologisk hållbarhet, ekonomisk hållbarhet och social hållbarhet till skogsbruk, gruvsdrift, turism och rennäring. Diskutera för- och nackdelar med de olika näringarna, samt vilka intressekonflikter som kan uppstå kring naturresurser i norra Sverige.